

Suïcidi a Japó: la pèrdua de l'*ikigai* i els factors socials

Tutorizado por el profesor Blai Guarné Cabello

1: Introducció: més enllà de la interpretació cultural

Segons les últimes dades de la OCDE, Japó ocupa el quart lloc a la llista de suïcidis amb una mitjana de 20,9 suïcidis per cada 100.000 habitants, superat només per Rússia, Hongria i Corea del Sud en aquest ordre. La mitjana traduïda en xifres, la qual s'ha mantingut més o menys estable des de principis de la dècada dels 90, deixa un balanç de 30.000 suïcidis a l'any (Veure imatges 1 i 2 a les pàgines següents).

Aquest nombre, molt més elevat que la quantitat de morts per accidents de tràfic, representen un dels problemes socials més greus als quals la societat japonesa s'ha d'enfrontar. No en va, prenent les paraules d'Ueno Rei (2010), s'ha anomenat Japó amb el terme *jisatsu taikoku* o nació del suïcidi. Malgrat l'elevada xifra de víctimes, el govern japonès no ha canviat la seva postura no intervencionista davant d'aquest afer i, seguint amb les paraules d'Ueno, el nombre es manté suficientment alt com per a considerar-ho un problema públic.

El principal objectiu d'aquest treball és analitzar els factors que poden induir a l'acte del suïcidi. Tradicionalment sempre s'ha cregut que la depressió és la principal causant d'aquest, relegant-lo a l'esfera privada i dificultant, així, tot tipus d'ajuda externa que pugui venir per part de l'administració. No obstant, aquesta concepció és errònia ja que, tal i com es pot comprovar, durant els anys 1997-98 el nombre de suïcidis va augmentar un 35 % degut a la crisi financera que patia Japó (Traphagan, 2013).

La relació atur-suïcidi és només un dels molts factors que poden afectar a l'hora de posar fi a la vida d'un mateix i, com mostren les xifres, poden ser igual de rellevants que aquells considerats mèdics. Així doncs, és d'importància destacar que en l'ampli ventall de casuístiques s'inclouen una gran varietat de factors socials que sovint són ignorats tant per les autoritats com pels especialistes en medicina que tracten amb el suïcidi.

En efecte, el risc que representa el suïcidi és encara greument subestimat. És per això que s'ha d'analitzar més enllà de les fronteres mèdiques per tal de replantejar el model actual de societat en el qual s'aïlla a les persones i s'eviten els problemes, per tal de trobar una solució. A més, la manca de consens és un dels enemics més grans dins de l'administració. Tal i com mostren les paraules del

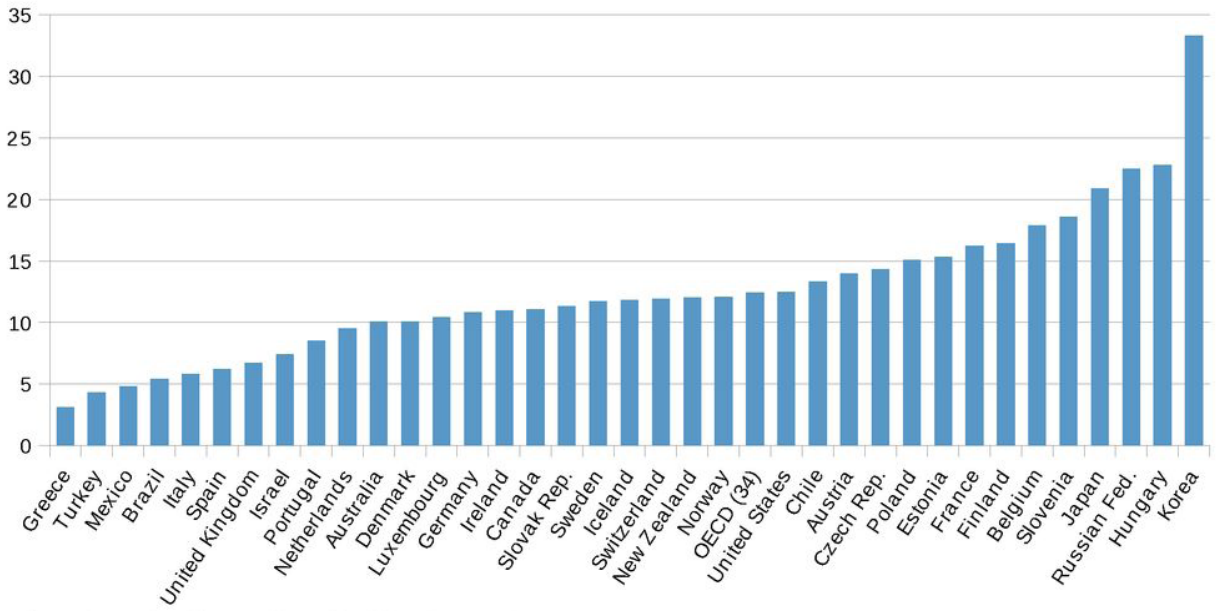
Xavier Sans Borràs

Graduado en Estudios de Asia Oriental, Universitat Autònoma de Barcelona y coordinador de medios de comunicación y equipos de fútbol japoneses.

Interesado en el estudio del suicidio dentro de las sociedades modernas.

Suicide mortality rates, 2011 (or nearest year)

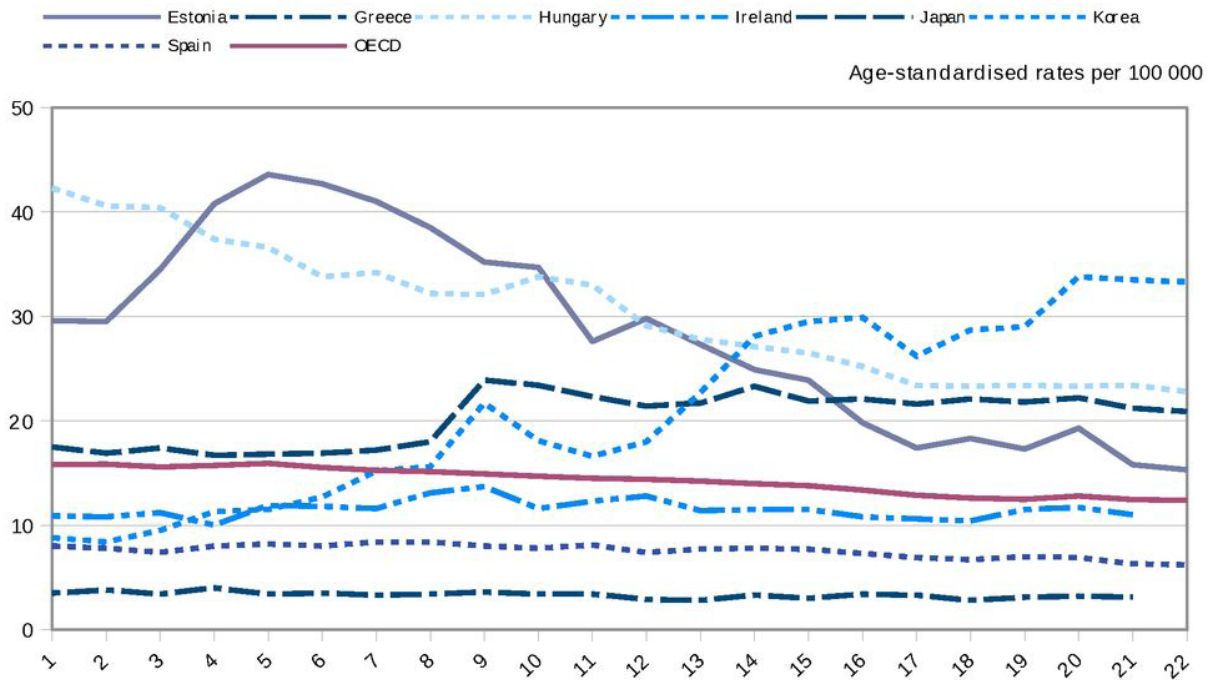
Age-standardised rates per 100 000 population



Information on data for Israel: <http://dx.doi.org/10.1787/888932315602>.

Source: OECD Health Statistics 2013 (extracted from WHO), <http://dx.doi.org/10.1787/health-data-en>.

Trends in suicide rates, selected OECD countries, 1990-2011



Source: OECD Health Statistics 2013 (extracted from WHO), <http://dx.doi.org/10.1787/health-data-en>.

Imatge 1

Suicide mortality rates, 2011 (or nearest year)

	2011
Greece	3,1 2010
Turkey	4,3
Mexico	4,8 2010
Brazil	5,4 2010
Italy	5,8 2010
Spain	6,2 2010
United Kingdom	6,7 2010
Israel	7,4 2010
Portugal	8,5
Netherlands	9,5
Australia	10,1
Denmark	10,1
Luxembourg	10,4
Germany	10,8
Ireland	11,0 2010
Canada	11,1 2009
Slovak Rep.	11,3 2010
Sweden	11,7 2010
Iceland	11,8 2009
Switzerland	11,9 2010
New Zealand	12,0 2009
Norway	12,1
OECD (34)	12,4
United States	12,5 2010
Chile	13,3 2009
Austria	14,0
Czech Rep.	14,3
Poland	15,1
Estonia	15,3
France	16,2 2009
Finland	16,4
Belgium	17,9 2009
Slovenia	18,6 2010
Japan	20,9
Russian Fed.	22,5 2010
Hungary	22,8
Korea	33,3
OECD (34)	12,4

Note: Raw mortality data from the WHO Mortality Database have been age-standardised to the 2010 OECD population.

Information on data for Israel: <http://dx.doi.org/10.1787/888932315602>.

Source: OECD Health Statistics 2013, <http://dx.doi.org/10.1787/health-data-en>.

Imatge 2

doctor Ohno Masakazu citat per Ueno Rei (2011), hi ha un llarg camí per recórrer i, per a començar, s'han d'abandonar les interpretacions simplistes associades al suïcidi:

“It is too simple to even say that we treat patients, much less people who might turn to suicide. We need to consider all these issues with an open mind and come up with different solutions for specific problems, like financial difficulties or sexual harassment. In order to pursue this we need to work together with people from many different areas of society. We should use these funds to find the various social reasons underlying suicide. We need communication between special lawyers and the Labor Standards Inspection Office, for example. In the end, if we do not change our views toward suicide —viewing suicide as a public issue and not a private matter— we will not decrease the number of people who try to take their own lives. So far there is no medical evidence, nor any research by social scientists, that indicates that simply treating depression will reduce the number of the suicides. It is a pity that the Administration does not understand this point (Ueno, 2011).”

El suïcidi, per tant, no s'ha de considerar com una realitat individual sinó que ha de ser entès en relació a la dimensió social que implica; cada societat té la seva manera de veure'l i de reaccionar-hi. En el cas de Japó, sempre ha estat envoltat d'aquesta mística que el situava com a una nació tolerant al suïcidi i això és degut al fet que sempre s'ha recolzat en l'apreciació errònia d'actes històrics com el *seppuku* (“Suïcidi ritual”) o els *kamikaze*. La realitat però, es mostra ben diferent. De fet, els motius de risc que motiven el suïcidi al Japó no són tant diferents dels que es poden trobar en altres països (Traphagan, 2004). Per començar, la traducció del terme *jisatsu* com a suïcidi esdevé problemàtica. Dins de la llengua japonesa hi ha diferents termes que il·lustren el suïcidi depenent de com aquest s'hagi dut a terme i qui l'hagi intentat. Per exemple, hi ha una diferenciació entre *jisatsu* (Suïcidi) i *ikkanshû* (El suïcidi d'una família). Al mateix temps aquests dos termes es diferencien dels termes *shinjû* o *jôshi* (Suïcidi entre amants). Això il·lustra el terme *jisatsu* com a una acció autònoma amb la qual es pretén assolir la mort però que no necessàriament s'ha d'arribar a assolir-la (Traphagan, 2004).

Els relats referents a la pràctica del suïcidi han contribuït a la construcció d'una imatge estereotipada de la relació amb la mort com així ho demostra la gran quantitat d'imatges que es tenen de samurais fent-se el *seppuku* o de la fascinació pels pilots *kamikaze* durant la Segona Guerra Mundial. Quan s'examinen aquestes imatges es pot apreciar com en el cas dels samurais, el privilegi del suïcidi venia donat com a concessió per tal d'evitar la deshonra de ser executat per un botxí. En el cas dels pilots *kamikaze*¹, més que un sentiment de donar la vida per l'emperador cometent suïcidi, prevalia un sentiment de sacrifici vers a les seves famílies i amics sota l'amenaça d'una invasió americana a Japó. Tot i que des de fora s'acostuma a associar amb el suïcidi, una aproximació més detallada revela que no.

Què és el que cataloga el suïcidi com a suïcidi? Com es defineix el suïcidi dins de la societat japonesa? L'acte de llevar-se la vida, incloent la noció d'autonomia, es basa generalment en la influència que aquest acte causa sobre els altres. Sacrificar-se un mateix per motius altruistes, com era el cas dels pilots *kamikaze*, no es veu com a suïcidi; per altra banda, llevar-se la vida causant molèsties o afectant a la vida d'altres persones resulta un element clau per a definir-ho com a suïcidi (Traphagan, 2004). És un acte autònom que afecta més enllà del propi perpetrador, les seves conseqüències afecten al seu món social més immediat i responen a raons privades i pressions externes més que a un sentiment de sacrifici. Si bé no hi ha cap prohibició religiosa que presenti unes bases morals

1 Veure Ohnuky-Tierney (2002).

en contra del suïcidi, aquest es veu com un acte egoista vers la persona o persones més properes al difunt (Traphagan, 2013).

Totes aquestes dades mostren com el suïcidi transcendeix més enllà de les fronteres mèdiques i troba varies de les seves arrels més directes en la societat. D'aquesta manera, si el govern japonès vol assolir l'objectiu de reduir a 25.000 suïcidis/any al 2016 (la mitjana anual es de 30.000), haurà de canviar la seva postura vers el suïcidi i començar a tractar-lo com a crisi real la qual requereix d'un canvi en la societat. Com assenyala Ueno Rei:

“It is too easy to say that people who end up killing themselves are mentally weak. But a person who has lost a family member to suicide —or people who have tried to kill themselves— will say that it is society that is actually sick. A sick society is one that allows itself to forgets about its mentally troubled people. This is the reason why I am insisting that suicide is a national crisis. We need to do something, because last year (2009) the number of suicides was over 30,000. Instead of blaming this as a legacy of former Prime Minister Aso, it is now time for all of us to actively deal with the suicide problem, both at the local and national level. We should not waste this ten billion yen!(Ueno, 2011).”

Retornant a l'objectiu d'aquest treball, es pretén fer una anàlisi de les causes que hi ha darrere d'aquest índex tant alt de suïcidis. Un dels pilars centrals on es desenvoluparà la investigació és la noció japonesa d'*ikigai* que refereix a allò que fa que la vida valgui la pena de ser viscuda. Per a l'elaboració d'aquest apartat s'ha pres com a base l'obra de Mathews (1996) que representa un dels estudis més actuals i profunds sobre la noció japonesa d'*ikigai*.

Amb la desaparició dels rols culturals creats després de la reconstrucció de Japó als anys 50 i juntament amb la ràpida modernització i els canvis a la l'economia dels últims anys, Japó ha esdevingut una societat de masses. Amb aquesta conversió hi ha hagut una pèrdua de sentit d'aquesta força vital que representa part de l'arrel que empeny a les persones cap al suïcidi. Una falta de sentit que crea un buit dins la persona i on les causes van més enllà de simples raons mèdiques o econòmiques.

De la mà de la pèrdua de l'*ikigai* es troba la composició de la mateixa societat en si que avarca des de la composició de l'individu fins a la visió de la mort, tot passant per les pràctiques socials i els patrons de conducta. Tots aquests motius que conformen la societat japonesa són a la vegada les raons o els detonants de molts casos de suïcidi. L'aïllament de l'individu, la por al fracàs, la incapacitat d'establir relacions socials satisfactòries o en general, la incapacitat d'entrar dins l'engranatge social establert mostren un desequilibri que s'intentarà explicar i relacionar amb la proliferació del fenomen del suïcidi. Aquest apartat s'ha elaborat principalment a partir de l'obra d'Ozawa-de Silva (2008) ja que és una de les poques que tracta en profunditat i amb rigor acadèmic un tema tan controvertit com és el suïcidi.

Per últim però no menys important, es tractaran temes com la influència religiosa o la visió del suïcidi dins la història japonesa. Es farà una reflexió de la visió del suïcidi i de la seva instrumentalització al·ludint les imatges arquetípiques com l'honor que suposa o la glòria que pot retribuir. El suïcidi com a imatge poderosa emprada per a fins que poden anar des de la més bàsica exaltació del patriotisme fins a l'encobriment de problemes de base més greu com les pressions socials implicades en la conformació de societats complexes com la japonesa que han desencadenat en l'augment del nombre de suïcidis.

Amb les raons que s'exposaran es vol demostrar que el suïcidi, més enllà de les causes purament mèdiques, té unes fortes arrels socials. Motius com la incapacitat d'esdevenir un ésser integrat dins la societat i la pèrdua de la raó per viure són motius igual o més rellevants a l'hora de posar fi a la vida d'un mateix. Es pretén explorar com aquesta combinació de factors socials juntament amb els motius individuals condueixen a la pràctica del suïcidi.

2. *Ikigai* o allò que dona raó a la existència

Ikigai és el terme japonès que, traduït, fa referència a allò que dóna sentit a la vida: una justificació per a l'individu que el fa pensar que la seva vida val la pena ser viscuda. Aquest terme no engloba només la dimensió més visible de somnis, esperances o metes que constituïrien la capa més externa de l'*ikigai*, sinó que hi ha tota una sèrie d'estructures que el determinen. Darrere d'aquest concepte i de l'elecció de la mateixa raó de l'existència es troba tot el procés de construcció de l'individu que té lloc dins de la societat, en aquest cas, la japonesa.

Seguint l'argumentació de Mathews (1996), hi ha tres nivells de formació del que ell anomena el "jo japonès" (*Japanese self*): a l'inicial l'individu dóna per suposat el que passa i no té consciència d'estar-se formant; al segon n'és conscient però no pot oposar resistència, en el darrer de tots, l'individu pot escollir una miriada d'identitats pròpies i autojustificacions sobre la seva persona.

Aquests tres processos combinats responen a com l'individu dóna forma a la seva identitat al llarg de la seva vida. La peça clau en aquesta construcció és l'*ikigai*, procés a través del qual l'individu es forma a si mateix i s'autojustifica al llarg de la seva vida per tal de demostrar-se i de conferir sentit a la seva existència ja sigui dins del seu món real o imaginari (Mathews, 1996:718).

2.1. La creació del "jo japonès"

Dins dels estudis antropològics sobre Japó sembla haver-hi un consens bastant extens sobre la naturalesa del "jo japonès". Molts dels investigadors semblen estar d'acord a l'hora d'afirmar que aquest és contextual i sociocèntric (Plath, 1980; Smith, 1983; Sugiyama, 1976).

Tot i l'acceptació d'aquestes teories, cal esmentar que la realitat és més complexa. Com ens recorda Mathews (1996) tot seguint el treball d'Smith, el "jo japonès" no és estrictament sociocèntric sinó que manté un cert grau d'individualitat i de llibertat. Aquest individualisme però, s'ha d'entendre com a individualisme contextual. Sovint aquestes aproximacions que miren de definir la naturalesa del "jo japonès" es veuen escapçades ja que intenten explicar-ho a partir de les teories occidentals existents. Aquesta generalització acaba desembocant en una realitat incompleta, més semblant a les societats euro-americanes que a la japonesa en si.

Per tant, quan es parla d'un *jo* individual i contextual s'està fent referència a un *jo* que emfatitza més la interdependència que la independència (Mathews, 1996). Des del llenguatge, en el qual, per exemple, no hi ha cap equivalència del pronom personal "I" anglès, fins als relats personals es troba sempre present aquest "jo japonès" com a part d'un tot. El "jo japonès" conté un grau molt alt d'interdependència emfatitzada pel procés de creació del *jo* cultural, implicant aquest *jo* en una sèrie de relacions de poder (Kondo, 1990).

El que es pretén explicar a partir de la creació del “jo japonès” i com aquest està influenciat pel seu entorn és la posterior creació, adopció, manipulació i, en alguns casos, la pèrdua de l'*ikigai*. A partir de les teories de Mathews (1996) es poden identificar tres nivells de creació del *jo* manipulats culturalment.

El primer nivell i més profund és aquell que ve donat pel llenguatge i les diferents pràctiques socials i de les quals no n'és conscient l'individu. Mathews refereix que la personalitat de l'individu es crea a partir de les estructures del llenguatge i de les diferents pràctiques socials que l'individu adopta i que no qüestiona. Tot seguint les teories de Bourdieu (1977), els individus d'una societat són els que creen aquella societat i és aquesta la que crea als individus a través de processos socials que gairebé ningú és capaç de percebre. Per Mathews aquests processos, parlant de la societat japonesa, són els que poden ser entesos com a estructura natural de “jo japonès”.

El segon nivell és l'anomenat *shikata ga nai* que vol dir, en japonès, “No s'hi pot fer res” o “No té remei”. Aquest nivell inclou totes les pràctiques i normes socials sobre les quals l'individu té coneixement però que no pot fer res per a oposar-s'hi. Es tracta d'un conjunt de pressions externes com l'escola, el matrimoni o les obligacions de la vida diària en general així com també totes les interaccions socials que comporten. Així doncs, el nivell es pot definir com tot allò que la vida comporta i amb el que un pot estar més o menys d'acord però que per norma ha d'acabar acceptant si es vol estar en consonància amb l'entorn (Mathews, 1996)

El tercer nivell és el que Mathews (1996) anomena el supermercat cultural. En aquest nivell els individus empren la cultura per tal de construir i justificar-se a si mateixos. L'individu té plena consciència de les seves eleccions tot i que sovint aquestes s'harmonitzen en major o menor grau amb els dos nivells anteriors.

Els tres nivells combinats són els que finalment integren al “jo japonès”. Són de vital importància a l'hora de comprendre perquè cada individu ha escollit ser com és i sobretot, què és el que motiva les seves vides. La tria a l'hora de formar el *jo* és essencial per a comprendre després l'*ikigai* que cadascú porta a dins i, enllaçant amb aquests tres nivells de formació, veure si és un *ikigai* heretat socialment (com podria ser viure per la feina o per la família) o si ja respon a una tria més personal relacionada amb el tercer nivell.

2.2. L'*ikigai* i el context social

Com ja s'ha definit més amunt, l'*ikigai* és allò que fa que la vida valgui la pena de ser viscuda, una motivació, un somni o una meta per a l'individu. A Japó ençà que va començar la reconstrucció del país a partir de la Segona Guerra Mundial, l'ideal social prescriu la feina com a *ikigai* dominant entre els homes, i la família com a *ikigai* dominant en les dones. Tot i això, els temps canvien i actualment hi ha una gran ambigüitat sobre què hauria de ser l'*ikigai* (Mathews, 1996).

L'economia de Japó s'ha obert pas fins a posicionar-se entre les més fortes del món; tenint en compte que la seva societat es troba entre les més benestants, la vida s'ha tornat més còmode i lliure de preocupacions en comparació amb mitjans del segle XX, tot allargant la longevitat dels seus habitants. Aquests són alguns dels exemples i raons que han anat desbancant la definició inamovible de la que gaudia l'*ikigai*. Amb un Japó que ha assolit el desenvolupament i s'ha consolidat com a societat, la seva gent ara es qüestiona si viure per l'empresa o per a formar una família és veritablement allò pel que volen viure. Així doncs, l'ideal social d'*ikigai* s'ha quedat antiquat.

Hi ha un debat obert entorn a *ikigai* en el qual s'hi poden trobar dues visions: *ikigai* com a realització personal (Kobayashi, 1989) o *ikigai* com a compromís amb el grup (Niwano, 1969). Aplicant l'esquema de Mathews, aquestes dues visions es poden relacionar amb les diferents etapes de formació del "jo japonès". D'aquesta manera, si es pren *ikigai* com a compromís amb el grup es tractarà d'una persona que no ha pogut resistir les pressions del segon nivell. Aquest individu segurament es deixarà convèncer que el seu *ikigai* és la feina o la família i que veritablement pot trobar en aquestes dues opcions una raó per a viure. Per altra banda, si es pren com a realització personal, l'individu no podrà trobar el seu *ikigai* en la família o la feina sinó que, com el seu nom indica, haurà de perseguir un somni o alguna altra via que doni sentit a la seva vida.

Abans de començar a desglossar els diferents aspectes de *ikigai* respecte les diferents edats, èpoques i nivells de formació del *jo* s'ha de començar a definir *ikigai* d'una manera més abstracta i general. Es tracta d'una definició amb dues variables: la social i l'individual. Per una banda, la realització social que es cerca implica una oposició del *jo* vers els altres. Aquest *ikigai* sempre és projectat en un món més enllà d'on es troba un mateix, es a dir, és busca un *jo* que en comparació amb el present, sigui més ben valorat per l'entorn social d'un mateix.

En segon terme, *ikigai* també queda present com a individual. Independentment de les pressions externes l'elecció de *ikigai* es redueix a l'individu. Independentment de si es viu com a realització personal o com a compromís amb el grup, *ikigai* és un assumpte privat amb el qual l'individu es compromet amb alguna meta ja sigui pel seu món social real o imaginari.

Tot i aquesta definició, no s'ha d'oblidar el que s'ha mencionat anteriorment: la dimensió contextual del "jo japonès". A mode de síntesi, si els japonesos fossin merament individualistes no trobarien el seu *ikigai* en la feina o la família i per contra, si fossin plenament sociocèntrics trobarien de manera natural el seu *ikigai* dins del rol que desenvolupen o dins del grup al que pertanyen deixant així de perseguir i de preocupar-se al llarg de la seva vida respecte quin és el seu veritable *ikigai*. En aquest sentit, Mathews (1996:731) ens recorda que queda clara aquesta dimensió contextual de l'individu japonès i el seu *ikigai*: "The term *ikigai* is a testament to the fact that the self's commitment to its existint social world in Japan is not automàtic, but must be earned".

2.3. De l'inici a la pèrdua

"For most, however, it involved not present pleasures but dreams of what the self may become in the future. Sometimes these dreams were entirely within the conventional pattern of men living for their future succes in work and women for the marriage and family they hoped to have." (Mathews, 1996:732)

Tal i com es mostra amb aquestes paraules, *ikigai* pren forma de somnis els quals es desitja acomplir en un futur. Tot i això, amb aquestes paraules s'obre una nova dimensió que no és altra que la que comprèn aquells *ikigais* influenciats per la construcció del "jo japonès", els d'aquells individus que no han resistit les pressions del nivell *shikata ga nai*.

Els primers conflictes apareixen quan aquests individus amb *ikigais* més convencionals com la feina o la família comencen a dubtar de l'autenticitat dels seus somnis. Generalment aquells que han adoptat aquests somnis més tradicionals es poden situar entre els 30 i els 40 anys. Es tracta de japonesos que han viscut just després de la reconstrucció del país, han experimentat el gran creixement econòmic i la modernització tot imbuint-se dels valors transmesos pels seus pares. A més, han sigut

de les primeres generacions que han vist trontollar els antics models d'organització del món laboral com la feina de per vida, i que han experimentat l'aparició de nous models de família.

Prenent com a base els testimonis de Mathews (1996), s'aprecia un to general en les seves declaracions respecte a la veracitat dels seus *ikigais*. D'entrada, cap d'ells mostra dubtes sobre les seves motivacions per a viure. Pel que fa als homes que han optat per la feina, tots ells creuen que és el que han de fer, no tenen cap dubte de formar part d'una gran família com seria l'empresa i de la qual en són totalment imprescindibles. A més, ho veuen com un fet necessari ja que és el seu deure portar diners a casa. Ara bé, si s'examinen aquestes declaracions mes profundament es poden trobar certes incerteses entre els entrevistats. Sovint els testimonis de Mathews afirmen la feina com a *ikigai* tot i que els seus veritables somnis difereixen d'aquesta realitat que estan vivint. Arribat a aquest punt és quan aquesta feina s'ha de deixar de considerar com a *ikigai* i s'ha de considerar com a imposició social.

Paral·lelament, els mateixos patrons es poden trobar dins dels testimonis de dones ja que d'entrada s'obté la mateixa resposta que amb els homes: la família sembla ser el seu *ikigai* natural. Tot i això quan es profunditza en els somnis més íntims comencen a aparèixer dubtes que posen en entredit els discurs prèviament exposat.

En tots dos casos les justificacions personals són totalment certes. Malgrat això, sembla inevitable que les seves paraules intentin justificar una tria en la qual han tingut poc a fer. Tot i que tots ells tenien somnis que diferien de les seves realitats actuals, molt pocs han sigut capaços de perseguir-los, cedint a les pressions de l'entorn.

Cedir a les pressions del *shikata ga nai* i adoptant l'*ikigai* de la família i la feina prèvia renuncia dels veritables somnis d'un mateix acaba per a re-formular l'individu adaptant-lo al seu rol social esperat (Mathews, 1996:737).

Per als joves l'escenari es presenta d'una manera totalment diferent ja que la seva situació està conformada per dos conflictes: la falta d'anticipació a les seves vides i el pas a l'edat adulta o esdevenir *shakaijin* a Japó.

Com s'ha anat veient fins ara, l'*ikigai* es troba estretament vinculat amb el sentiment de pertinença a un engranatge més gran o de sentir-se necessitat pel context. No en va, els *ikigais* més comuns han sigut la feina i la família (Mathews, 1996). Donada aquesta situació, no és d'estranyar que siguin els joves els qui presenten més símptomes de falta d'integració, apatia o tristesa. En contraposició amb els adults, els joves encara no formen part de cap context, fet que propicia aquesta situació (Ozawa-de Silva, 2008).

Com ens recorda Ozawa-de Silva (2008), per als joves l'*ikigai* ve donat no per la incorporació a alguns d'aquests grups socials sinó per l'anticipació d'aquesta incorporació en aquestes xarxes socials. Una persona jove encara no té definit el seu rol social o ha adoptat una posició de responsabilitat dins de la família com la tenen els seus progenitors (com a sustentador de la família o com a cuidador) i, al mateix temps, tampoc disposa d'una posició dins d'una companyia i segurament tampoc haurà pogut formar la seva família.

Per tant, es pot entendre que aquests joves supleixen la manca a partir de la seva anticipació per tal de visualitzar un possible *ikigai* en un futur que els permeti formar part de l'entramat social.

El problema sorgeix quan aquestes persones són incapaces d'anticipar-se, quan els és impossible visualitzar un futur que valgui la pena viure o un camí a seguir. Ja sigui per pressions internes o per condicions externes, la falta d'anticipació provoca una falta d'*ikigai* en les seves respectives vides d'aquests joves (Ozawa-de Silva, 2008).

L'altre problema al que s'han d'enfrontar els joves japonesos és el pas a l'edat adulta i a totes les responsabilitats que això comporta. Aquest tema es tractarà en el següent apartat però fent referència a l'*ikigai* hi ha certes consideracions que resulten clarificadores per tal d'entendre el perquè de la seva pèrdua.

La transició cap a l'edat adulta suposa un conflicte entre el món dels somnis i el món real. Per als joves això suposa un conflicte intern respecte a què haurien de fer amb les seves vides. En la majoria dels casos s'arriba a la renúncia dels propis somnis per tal d'adoptar un lloc dins de la societat, és a dir, s'acaba cedint davant les pressions del *shikata ga nai* per tal d'esdevenir un *shakaijin*. De paraules de Mathews (1996:741) s'exposa aquesta situació:

“[...]it also may be global that selves' dreams of youth, fueled by the possibilities of the cultural supermarket, are whittled down by the shikata ga nai imperatives of the society one lives in and the structural place one has to occupy within that society”

Per últim, es troba el conflicte de l'*ikigai* amb la transició cap a la tercera edat. El pas cap a la vellesa ve acompanyat de la pèrdua del rol que s'ocupava dins de la societat. Es tracta d'una separació dels antics engranatges dels qual es formava part, com, per exemple, una separació de la companyia a la qual es pertanyia per a ocupar una nova posició on es disposarà d'una gran quantitat de temps lliure sense ocupar una posició determinada.

La transició cap a la jubilació no representa un conflicte només amb l'*ikigai* sinó que crea diferents situacions d'estrès que, en última instància, podrien derivar en suïcidi. A més, hi ha diferents creences i maneres de fer arrelades en la visió de la mort per part de la societat japonesa i que, juntament amb els diferents canvis que ha anat patint l'estructura familiar i el canvi generacional afecten directament a la matèria.

Aquestes qüestions externes a l'*ikigai* seran tractades més endavant, com per exemple: el desig d'una mort ràpida i els *pokkuridera* o santuaris de la bona mort. Tot això no s'ha de considerar com entitats separades sinó relacionades entre si. L'*ikigai* influencia i és influenciat per aquests altres fenòmens que seran explicats més endavant.

Entre les persones grans, les que han trobat més problemes a partir de la jubilació són aquelles que havien dedicat la seva vida a la feina o als fills. Aquí destaca la importància de conèixer quin és el propi *ikigai* i la rellevància que aquest pot arribar a assolir al llarg de la vida. Aquestes persones que per un motiu o un altre van acabar cedint a les pressions del *shikata ga nai* adoptant els rols que s'esperava d'ells, han d'afrontar ara una incertesa associada a la pèrdua de la seva posició dins de la societat (Mathews, 1996, Ozawa-de Silva, 2008).

La impossibilitat de dedicar-se a fer allò que han estat fent tota la seva vida i pel que creien que estaven destinats provoca una sensació d'incertesa, d'incomoditat i de pèrdua i és quan l'individu deixa de tenir clar quina és la seva posició dins de la societat o si, fins i tot, encara n'és necessari. Ara, prenent les paraules de Mathews (1996) i d'Ozawa-de Silva (2008), aquestes persones que ja no formen part d'un engranatge és complicat que puguin tornar a ser-ho.

No obstant, hi ha diverses maneres d'omplir aquest buit. Tal i com senyala Mathews (1996:735) en la següent cita: "He must find a self apart from work, he felt, or else he might lose all that remains of himself", la recerca d'un nou *ikigai* esdevé vital després de la jubilació. Aquells que ho aconseguen són capaços de pal·liar el buit amb noves aficions a les quals s'hi dediquen fins a la fi dels seus dies. D'altres, més obstinats o incapaçs de retrobar-se amb si mateixos segueixen veient com a *ikigai* vertader aquells rols imposats per la societat, abandonant tota esperança per a recuperar-los i conservant-ne només records. Mathews (1996:739) il·lustra aquesta situació amb les següents paraules: "These people's ikigai may indeed sustain itself until they die; but for most, their ikigai remained a shadow of their former years- having shed dream for role, the loss of role may leave only memories".

Els japonesos que van trobar el seu *jo* a través del *shikata ga nai* sovint es troben en una posició de no retorn al seu antic *jo*, aquell *jo* previ a l'acceptació del seu rol donat pel *shikata ga nai*. Per a tançar aquest apartat prenc les paraules de Mathews que tot citant el treball de Misawa i Minami diu:

"Young people live for their future; middle-aged people are expected to live for their work or families. But old people have no such burden. Freed from their social obligations, they can live as they themselves desire' (1989:231). But, of course, to do so, they must have selves left; and as Misawa and Minami's essay describes, many old people plug away at their hobbies each day merely as a way of killing time (1989:210), having killed themselves." (Mathews, 1996:739)

3. El suïcidi i l'engranatge social

La responsabilitat, la pressió del sistema d'exàmens, la vida laboral, la comunitat etc. representen parts del dia a dia que l'individu japonès ha d'afrontar o ha afrontat al llarg de la seva vida. L'individu és considerat com un ésser social, forma part d'un mecanisme on, per avançar, s'ha de ser part del grup. L'exclusió o la incapacitat per a formar-ne part suposen un focus de tensió i poden donar pas a problemes més greus fins a arribar a una crisi existencial.

Eventualment aquestes crisis poden desembocar en el suïcidi. Arribats a aquest punt queda patent la necessitat de trobar models clarificadors que relacionin els factors tant individuals (*ikigai*, etc.) com socials que convergeixen en aquest resultat (Ozawa-de Silva, 2008). A l'hora d'analitzar els factors que desemboquen en el suïcidi hi ha dues corrents ben diferenciades: per una part estan tots aquells factors econòmics, socials i culturals que emfatitzen el determinisme social i, per altra banda, es troba l'aproximació al suïcidi a partir de factors psicològics i psicopatològics.

En contraposició a Occident, Japó ha optat per a centrar-se més en l'àmbit de la que podria anomenar-se com a patologia social, factors econòmics, l'auto denominada cultura del suïcidi vinculada també a temes d'estètica cultural. Malgrat això, aquesta aproximació queda incompleta amb l'aparició de noves formes de suïcidi juntament amb l'aparició de noves tecnologies. Prenent com a base l'article d'Ozawa-de Silva (2008) es pot apreciar la necessitat d'una aproximació més completa que sosté la combinació de les dues corrents a partir de la desmitificació de les idees àmpliament assumides que fan referència al suïcidi. Per a citar un exemple, l'aparició dels pactes de suïcidi a través d'internet enfronta la idea que el suïcidi és una via en la qual l'individu pot demostrar la seva autonomia dins de la col·lectivista societat japonesa ja que el simple fet d'escollir morir en grup representa com l'individu renega de la seva voluntat i la deixa en mans de la decisió del grup (Ozawa-de Silva, 2008).

A mode de conclusió podríem dir que realitzar una anàlisi del sofriment de l'individu dins de la societat no és tasca fàcil. Sovint s'ha d'optar per a una anàlisi més subjectiva i conceptes com la formació de la personalitat i com la societat dóna forma a aquesta no poden passar desapercebuts. S'ha d'abandonar creences com la idea que defensa que un mateix només pot existir en contraposició a l'altre i no com a concepte independent, i s'ha d'incorporar les creences culturals enfront a la mort així com les influències religioses del més enllà. S'ha de tractar els temes tant els de l'individu com els de l'escenari on aquest se situa per tal de comprendre com actua davant la mort i davant la decisió de cometre el suïcidi.

3.1. Sofriment existencial

La connexió entre el suïcidi i la solitud s'ha mostrat de gran rellevància a l'hora d'entendre les motivacions que han portat a molts individus fins al punt de llevar-se la pròpia vida. Malgrat això, hi ha una clara falta d'aprofundiment i investigació sobre el tema tot i la seva connexió amb l'avanç de la modernitat. Els estudis que s'han fet fins a dia d'avui mostren tres característiques essencials, tal i com ens recorda Ozawa-de Silva citant a Kraus et al.:

"These studies have identified three essential characteristics of loneliness: that it involves perceived deficiencies in one's social world, that it is a subjective State experienced by the individual's social world and that it is experienced as unpleasant and distressing." (Ozawa-de Silva, 2008:538)

Sigui quina sigui la causa d'aquesta solitud, ja es tracti de factors socials o individuals, les respostes que s'ofereixen sempre convergeixen per canvis en la situació social de l'individu o per teràpies individuals que ajudin a millorar la comprensió d'aquests sentiments. Aquestes respostes que s'ofereixen s'enllacen amb la visió del suïcidi que es té a Japó, vist com a patologia social, i com es veu a Occident, considerat com a patologia individual (Ozawa-de Silva, 2008).

Tot i això, encara es cau en l'error de fer aproximacions massa reduccionistes del factor de la solitud. Es tracta d'un tema complex que va més enllà de si un està casat, té una bona feina o molts amics. La solitud pot tenir una dimensió tant negativa com positiva. Pot ser una causa de dolor tal i com apunten les ciències mèdiques o pot ser també una situació beneficiosa que ajuda a la comprensió d'un mateix tal i com emfatitzen els filòsofs. Sense entrar en el terreny mèdic i prenent distància del que es cataloga com a depressió clínica, la solitud negativa pot esdevenir una amenaça per a la integritat de la persona i convertir-se en un reflex del seu sofriment existencial.

"Furthermore, it is very important to make this distinction between existential suffering and clinical depression, because psychiatrists have noted that when people who were severely depressed are treated, it is often when they emerge from depression that they experience existential despair and can then become more prone to suicide than when they were actually depressed." (Ozawa-de Silva, 2008:540)

Seguint el treball d'Ozawa, la separació amb el camp mèdic es pot il·lustrar també a partir de la tercera categoria del sofriment del pensament budista. Aquesta diu que el fet que disposem d'un cos físic amb una ment ens fa subjectes al patiment. El fet de disposar d'un cos i d'una ment amb una existència finita fa que ens qüestionem la nostra situació dins del món i de l'Univers, cerca que ens porta a una situació d'ansietat, patiment i sofriment. En contraposició al patiment que es podria catalogar com a clínic, aquest que és derivat de la nostra existència no es pot considerar com a patològic sinó com a una reacció normal amb el nostre entorn.

“I would strictly deny that one’s search for a meaning to his existence, or even his doubt of it, in every case is derived from, or results in, any disease. Existential frustration is in itself neither pathological nor pathogenic. A man’s concern, even his despair, over the worthwhileness of life is an existential distress but by no means a mental disease” Ozawa-de Silva (2008:541 citant a Frankl 1992:125).

Una millor comprensió de la solitud i del sofriment existencial que es deriva ajudarien a una millor comprensió d’aquells suïcidis els quals no han estat motivats per la pèrdua d’un ser estimat o a partir d’una situació traumàtica. Hi ha més motivacions a part de la justificació mèdica en la qual s’encabien fins el moment.

Així doncs, la solitud pot encabir dues dimensions: el context i l’efecte de les forces socials sobre l’individu, i l’actitud del mateix individu en si. En contraposició, les mesures per a combatre-la inclouen elements de les dues dimensions: per una banda hi ha canvis en les estructures socials que redueixen l’aïllament de l’individu i, a la vegada, hi ha mètodes que ajuden a canviar les actituds i percepcions de l’individu amb si mateix. Aquestes respostes que s’ofereixen no només inclouen canvis en les estructures cognitives de l’individu sinó que intenten canviar el context social en el qual hi habita. No es tracta d’ajudar a l’individu ni fer que ell sigui capaç de resoldre el seus problemes sinó que queda patent la necessitat de millorar les estructures socials demostrant que no es tracta d’un problema d’àmbit privat (Ozawa-de Silva, 2008).

És a partir d’això quan s’entenen les actituds mostrades pels testimonis d’Ozawa-de Silva (2008) en el camp del suïcidis d’internet. En aquests casos s’expressa una contínua ansietat i una perpètua solitud només pal·liada quan aquests individus es reuneixen en fòrums d’internet i es comuniquen entre ells. Els portals d’internet han confeccionat un marc per a que individus amb les mateixes característiques es puguin comunicar, formant part de la seva pròpia comunitat i buscant no sentir-se exclosos. A partir de la integració en una comunitat, en aquest cas virtual, es pot redirigir la solitud i el sofriment que en deriva cap a una solitud més beneficiosa i productiva per a l’individu.

El factor de la solitud, per tant, esdevé un element clau per a entendre el fenomen del suïcidi dins de la societat japonesa. El sofriment existencial que se’n deriva recolza la idea que aquest està connectat amb les dificultats que comporta el pas a l’edat adulta amb el consegüent establiment d’una identitat pròpia congruent amb els rols i les noves relacions socials que aquesta comporta, sent a la vegada prerrequisit per a l’establiment d’un vertader ikigai en relació a la persona tal i com s’ha comentat en apartats anteriors (Ozawa-de Silva, 2008).

3.2. El factor econòmic

“The sudden rise in suicide in Japan in the late 90s is therefore best explained as the result of the coming-together of many factors: the background of modernization –with its promise of progress, development and wealth as an ersatz ikigai– and the correspondign gradual erosion of traditional social and familial networks; the burst of the econòmic “bubble” that shattered this promise of ever-increasing econòmic wealth as a new source of meaning and orientation; the punctuated tragèdies of 1995. Which were not preventable by Japanese affluence and could not be solved through it or other modern means; and the consegüent rise not only of mental Health issues and awareness of mental illnes, but also of a turn to healing and spirituality and an increased awareness of existencial alienation, loneliness and los of meaning.” (Ozawa-de Silva, 2008:536)

El factor econòmic és un dels motius més recurrents emprats pel govern japonès a l'hora de donar explicacions sobre l'alt índex de suïcidis. Malgrat la tendència a recórrer a aquest argument no es pot obviar que, efectivament, avarca un nombre considerable de suïcidis (Ueno, 2005).

Tal i com il·lustren les paraules d'Ozawa-de Silva (2008), les causes es remunten a la dècada dels 90. Japó, una de les economies més exitoses del món, va entrar en recessió. Això suposà la fi d'un model econòmic fortament arrelat format per els llocs de treball de per vida a l'empresa i que, a la vegada, va comportar canvis en l'estructura social i familiar.

Fins aleshores el món laboral es caracteritzava pel lloc de treball de per vida. El treballador entrava a l'empresa de ben jove, a vegades sense haver finalitzat els seus estudis superiors, i s'esperava que s'hi estès fins a la seva jubilació. L'empresa ofería al treballador, i per extensió a la seva família, una sèrie d'avantatges a canvi de la fidelitat a l'empresa. D'aquesta manera s'estructurava també la vida familiar en la qual la dona quedava relegada a les tasques domèstiques i de criança dels fills mentre que l'home esdevenia el sustentador principal de l'entitat familiar (Tomiko, 2000; Kawanishi, 2009).

Amb l'arribada de la recessió totes aquestes estructures van quedar afectades. Ja no es podia garantir el lloc de treball de per vida i a més, molts treballadors es van veure acomiadats degut a la situació econòmica del moment. Aquest canvi sobtat de l'estructuració social que va deixar sense feina a molts japonesos va suposar un dels motius principals de suïcidi durant la dècada dels 90, i s'ha anat estenent fins a dia d'avui.

L'home, el pilar fonamental de l'economia familiar, va quedar desposseït del seu rol. Davant d'aquesta situació es van produir diverses reaccions: l'acceptació del problema o la impossibilitat de fer-ne front que en gran part dels casos va conduir al suïcidi. Les explicacions d'aquest suïcidi són vàries: la principal i la més controvertida és la vergonya.

L'home, al veure's desposseït del seu lloc de treball i del seu rol sent vergonya al no poder donar el que s'espera d'ell. Aquesta situació pot entroncar-se amb la noció d'*ikigai* comentada anteriorment. El fet de perdre la seva raó per viure i no poder formar part de l'engranatge social fa que l'individu se senti aïllat i el seu sofriment existencial en si el condueix al suïcidi.

La part controvertida d'aquesta justificació del suïcidi és la versió instrumentalitzada que poden donar els mitjans i la temptació de comparar-lo amb trets culturals japonesos. És cert que molts dels treballadors que van perdre els seus llocs de treball van cometre suïcidis per tal de, amb l'assegurança de vida que tenien contractada, cobrir els deutes i deixar a la família segura. Aquest acte d'auto sacrifici podria portar a la temptació d'identificar-lo amb el suïcidi comès per a protegir l'honor, el *seppuku* dels antics samurais.

Això constitueix una visió distorsionada d'un greu problema social. Aquest tipus de justificacions acostumen a caure en generalitats culturals sovint vinculades a les teories del *nihonjinron*² (teories sobre la japonesitat dels japonesos) que, lluny de descriure una realitat, prescriuen una visió idealitzada del que la societat vol escoltar. S'emascara la realitat tot instrumentalitzant-la per a aquelles èlits socials que pretenen mantenir l'estatus quo, i a l'hora, fent-la més atractiva per aquells que la reben.

2 Veure Befu (2001).

L'altra conseqüència associada a les transformacions que experimenta la societat és el canvi en l'estructura familiar. Amb l'efecte de la crisi sobre els rols tradicionals de gènere (l'home com a font d'ingressos i la dona com a cuidadora de la casa), les famílies es van anar transformant. La convivència de diferents generacions dins de la mateixa llar va anar disminuint, donant pas a famílies nuclears d'estil americà conformades pels pares i un o cap fill. Aquesta redefinició dels rols de gènere tradicionals va comportar el desplaçament dels avis a residències separades, transformant l'antic concepte de pietat filial on el fill havia de tenir cura dels pares un cop aquests haguessin arribat a la vellesa. Aquest canvi i les seves conseqüències es tractaran en profunditat més endavant ja que van esdevenir una causa de suïcidi entre la gent gran (Kawanishi, 2009).

Per últim, també va suposar un canvi per als joves. Criats en la recessió no estaven disposats a entrar dins d'un model econòmic insostenible, la feina vitalícia ja no era una realitat i la perspectiva d'entrar dins d'una empresa i passar gran part de la seva vida treballant per a una companyia per la qual no sentien un sentiment de pertinença no era una opció. Van aparèixer noves formes de treball i reaccions al model establert com per exemple els *freeters*³. D'aquesta manera, la realitat va esdevenir més difícil i les pressions del medi van augmentar tal i com es tractarà en el següent apartat.

3.3. Les pressions del dia a dia

Esdevenir adult dins de la societat japonesa no és un pas fàcil. Independentment de l'edat, els individus japonesos comencen a experimentar les pressions i la competitivitat de l'edat adulta molt abans d'assolir la majoria d'edat. Des de joves, concretament abans d'acabar l'escola de secundària, s'endinsen en un món de competitivitat ferotge i de grans pressions externes.

El primer escull amb el que es troben és el sistema d'exàmens. La puntuació que s'obté, el rànquing que s'ocupa dins la classe o la institució a la que s'opta anar són els primers factors que incideixen directament sobre l'estabilitat emocional de l'individu. Al mateix temps, també s'està subjecte a les pressions per part dels pares als quals es té por de defraudar i sovint aquests poden ser causants d'angoixa degut a la pressió que exerceix el fet de situar grans expectatives sobre el futur del fill.

Aquesta seria una de les primeres situacions conflictives i una de les principals causes de suïcidi per als joves. S'entra en un nou món de normes i pressions socials a on les decisions preses condicionen el futur.

Un cop superada l'etapa educativa toca afrontar el món laboral. Tal i com s'ha esmentat abans, els joves d'avui dia es troben amb un panorama molt diferent al dels seus antecessors. Una recessió que s'arrossega des de fa anys, la desaparició dels antics models de treball i un món laboral cada cop més competitiu elaboren un escenari poc atractiu per a entrar-hi. Sense tornar a comentar els diferents fenòmens que han sorgit com a protesta o reacció a aquests nous models laborals com poden ser els ja esmentats *freeters*, hi ha molts individus que són incapaços de suportar un nivell de pressió pràcticament impossible d'assumir. Les llargues jornades laborals, el *mobbing*, la jerarquia dins de l'empresa o simplement la pressió per a trobar un bon lloc de feina i no perdre'l han de ser tinguts en compte per tal d'entendre el suïcidi com a patologia social (Kawanishi, 2009).

3 Neologisme encunyat a finals de la dècada dels 80 que fa referència als joves que un cop finalitzats els estudis duen majoritàriament a terme feines precàries sovint habitant encara dins del domicili familiar. Un dels motius pot ser l'aversion a incorporar-se dins el competitiu món laboral japonès o simplement la impossibilitat de trobar feina.

“Being an adult in Japan comes with a strong emphasis on being a responsible member in society. For an equivalent of ‘worker’, Japanese use the term *shakai jin* which literally means ‘social being,’ emphasizing a sense of belonging.” (Ozawa-de Silva, 2008:535)

L'entrada a l'edat adulta comporta l'adopció de moltes responsabilitats tal i com s'ha vist. Es tracta d'una transició cap a una integració total amb la societat, d'aquí que el terme emprat per a descriure a un adult sigui *shakaijin*, compost pels caràcters de societat i home combinats. El simple ús d'aquest terme ja emfatitza la contextualitzat de l'individu japonès, la importància del sentiment de pertinença i el pes de la societat en la pròpia autopercepció. Si s'és reticent a acceptar aquestes obligacions o per algun dels motius citats anteriorment no s'aconsegueix encaixar dins de la societat, el sentiment d'aïllament resultant esdevé un factor de risc.

La prolongació de la transició cap a l'edat adulta pot suposar un risc a l'hora d'establir les relacions socials necessàries per a dur a terme un dia a dia normal. Si bé molts individus decideixen prolongar aquest pas per la relativa llibertat que aporta, la mateixa llibertat esdevé una eina de doble tall al privar aquests individus de les següents relacions socials necessàries que s'estableixen un cop arribada l'edat adulta. És l'absència d'aquestes relacions el que provoca un estat de desconexió amb l'entorn, desenvolupant ansietat i portant l'individu a un estat d'aïllament i tristesa que rau entre les causes de suïcidi (Ozawa-de Silva, 2008).

3.4. El suïcidi a la tercera edat

Tal i com s'ha comentat anteriorment, els canvis dins de l'estructura familiar han derivat en un augment dels suïcidis per part dels ancians. Traphagan (2004) assenyala que aquest augment del suïcidi dins la tercera edat es deu a la debilitació del concepte de pietat filial.

Hi ha una diferència d'actitud entres els joves i els ancians, concretament a allò que fa referència a la voluntat d'obeir les normes relacionades amb la pietat filial, és a dir, a aquelles obligacions vers els pares un cop assolida la vellesa. Hi ha una falta d'enteniment creada per la diferència generacional i pel canvi de valors que comporta. Aquesta diferència és una font d'estrès per a aquestes persones grans educades en els valors de la pietat filial i que, veient impossible la seva materialització queden en una posició de debilitat, impotència i dependència. Traphagan (2004:327) il·lustra la situació amb les següents paraules:

“This is due in part to the rapid processes of social change that Japan has experienced since the end of World War II, leaving an elder generation that was educated and socialized into expectations about elder lifestyles and interpersonal relations within the family that are often radically different from what emerged during the postwar era. It is juxtaposition of different, and conflicting, habitings that contributes to the generation of stress for those elders who reside with their children and grandchildren”

Paral·lelament al concepte de la pietat filial es troba la dependència d'aquestes persones. Un cop assolida la vellesa molts d'ells comencen a veure minvada la seva autonomia i necessiten ajuda de terceres persones que molt sovint es troben dins de l'àmbit familiar. Quan es dona aquesta situació torna a sorgir el conflicte que suposa cohabitar amb els fills o els familiars més propers dins del mateix entorn familiar.

Aquestes persones, conscients del canvi de valors, sovint se senten contrariades al veure's en una clara posició de dependència dins de la família. El seu estat d'impossibilitat o la situació de rebuig que poden patir i causar a l'estar en aquesta circumstància els crea una situació d'estrès que, eventualment pot avocar al suïcidi.

Tal i com mostren els testimonis presentats per Traphagan (2004) i Wöss (1984), aquests individus no volen suposar una càrrega i sobretot no volen passar els seus últims dies de vida incapacitats al llit. No és d'estranyar que quan poden escollir triïn no conviure en la mateixa casa que la seva família sinó en un entorn en el qual se sentin més relaxats i lliures del sentiment de culpa vers als seus cuidadors.

Aquesta situació queda molt ben exemplificada a partir de les següents paraules de Traphagan les quals resumeixen el conflicte que suposa per a una persona gran viure dins d'una llar multi generacional:

“The multigenerational household is seen as being able to generate stress that could lead an elder to commit suicide. With informants who discussed the topic, there is a sense that the multigenerational household may actually intensify stress and promote elder suicide. For these informants, the multigenerational household is a potential source of stress, weakness, and dependence.” (Traphagan, 2004:326)

4. Conclusions: cap a una explicació integrada

Hi ha molts factors que poden influir en l'individu a l'hora de cometre el suïcidi. Generalment sempre han tingut més visibilitat i han estat més fàcils de comprendre aquells de caire mèdic com ara la depressió. Malgrat això, els factors de tipus social juguen un paper molt important tal i com s'ha mostrat.

Des de la formació de l'individu seguint els patrons culturals als quals està adscrit, en els quals s'escriuen les bases del que més endavant serà el seu comportament, fins a la definició del propi *ikigai* es troben els primers motius que delimiten l'esfera mèdica de la social i a partir dels quals es comença a distingir clarament aquests dos camps.

A més, s'ha de tenir en compte tota una sèrie de factors externs sobre els quals es té un mínim control com ara l'economia, motiu recurrentment esgriunit. Per últim i en base al *background* cultural de l'individu es troba el sentiment de pertinença i la integració dins dels engranatges socials de la pròpia cultura, la contextualitat del “jo japonès”. Les dificultats o la voluntat de no integrar-se produeixen una situació d'anomia que molts cops motiva la decisió de llevar-se la vida.

Japó des de la època Meiji ha anat implantant tota una sèrie de models occidentals (per exemple el model mèdic alemany o el sistema educatiu americà). S'han buscat maneres d'organitzar la societat emmirallant-se en models estrangers i aquesta situació dins del context dels últims anys ha motivat l'aprofundiment d'aquests models portant a nous canvis en la societat. S'han seguit implantant models estrangers i en moments de crisi s'ha fet patent la manca d'infraestructura necessària per a posar-los en pràctica.

Tots aquests canvis que ha anat experimentant la societat han despertat un nou tipus de sofriment el qual es podria catalogar com a sofriment existencial. Aquest sofriment és el que neix de les ferides que causen les forces socials en l'individu (Ozawa-de Silva, 2008:545). Suposa un clar exemple de l'estreta relació dels problemes personals amb els problemes derivats de la societat i el fet de com aquests poden afectar la salut de l'individu i suposar una amenaça de la mateixa manera que ho fan els assumptes mèdics.

Seguint la línia dels canvis, amb la internalització i externalització de les idees culturals i les forces socials s'ha de redefinir el concepte de sofriment tot incloent les noves concepcions que s'ha importat dins de la societat japonesa. Per exemple, la importació del concepte d'individualisme occidental ha desembocat en la progressiva eliminació de l'estructura familiar tradicional japonesa, i en conseqüència, aquesta desaparició ha influenciat en el suïcidi a la tercera edat.

L'adopció de models i conceptes estrangers sense les estructures socials necessàries per a desenvolupar aquests conceptes esdevé un problema. Hi ha un desajust entre l'aplicació i la realitat d'un concepte estranger en el qual el resultat és una imitació parcial en la que tant l'individu com el seu entorn no estan preparats per a posar en pràctica un concepte estranger ni molt menys per a mantenir-lo (Ozawa-de Silva, 2008). Tot aquest conjunt de factors fa patent la necessitat d'una explicació global del problema i només d'un dels factors que el componen. S'han de tenir en compte tant les dinàmiques socials com les individuals assolint una explicació integrada de les dues així com també s'han de considerar els aspectes econòmics, socials, laborals i educatius evitant limitar-se a oferir una mera explicació cultural. A més, cal tenir present que per a entendre el suïcidi cal entendre l'*ikigai* o allò que fa que la vida valgui la pena ser viscuda.

Bibliografia

- Befu, Harumi (2001) *Hegemony of Homogeneity: An Anthropological Analysis of "Nihonjinron"*. Melbourne: Trans Pacific Press.
- Chambers, Andrew (2010) "Japan: ending the culture of the 'honourable' suicide", *The Guardian*, 3 d'Agost de 2010. [en línia] Disponible a: www.theguardian.com [Consultat el 12 de Maig de 2014]
- Duignan, Rene (2013) *Saving 10.000, Winning a War on Suicide in Japan* [en línia] Disponible a: www.saving10000.com [Consultat el 12 de Maig de 2014]
- Kobayashi, Tsukasa (1989) *"Ikigai" to wa nanika: jiko jitsugen e no michi*. Tokio: Nihon Hoso Shuppan Kyokai.
- Kondo, Dorinne K. (1990) *Crafting Selves: Power Gender and Discourses of Identity in a Japanese Workplace*. Chicago: University of Chicago Press.

- Lebra, Takie Sugiyama (1976) *Japanese Patterns of Behavior*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Long, Susan Orpett (2005) *Final days: Japanese culture and choice at the end of life*. Honolulu: Hawaii University Press.
- Mathews, Gordon (1996) "The Stuff of Dreams, Fading: Ikigai and "The Japanese Self"", *Ethos*, 24(4): 718-747.
- Niwano, Nikkyo (1969) *Ningen no Ikigai*. Tokio: Kosei Shuppansha.
- Ohnuky-Tierney, Emiko (2002) *Kamikaze, Cherry Blossoms, and Nationalisms: The Militarization of Aesthetics in Japanese History*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ozawa-de, Silva (2008) "Too Lonely to Die Alone: Internet Suicide Pacts and Existential Suffering in Japan", *Cult Med Psychiatry*, 32: 516-551.
- Pierre, Bourdieu (1977) *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, Robert J. (1983) *Japanese Society: Tradition Self and the Social Order*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tomiko Yoda (2000) "The Rise and Fall of Maternal Society: Gender, Labor, and Capital in Contemporary Japan", *The South Atlantic Quarterly* 99.(4), 2000, pp. 865-902.
- Traphagan, John (2004) "Interpretations of Elder Suicide, Stress, and Dependency among Rural Japanese", *Ethnology*, 43(4) 315-329.
- Traphagan, John W. (2013) "Japan's Suicide Problem: Searching for Answers", *The Diplomat*, 16 de Gener de 2013. [en línia] Disponible a: www.thediplomat.com [Consultat el 12 de Maig de 2014]
- Ueno, Rei (2011) "Suicide Prevention Needs to Be a Top Japanese National Priority", *The Asia-Pacific Journal*, 9(3).
- Wöss, Fleur (1984) "Escape into Death, Old people and Their Wish to Die" a Gordon Daniels (ed.): *Europe Interprets Japan*, Tenterden: Paul Norbury Publications : 222-9 i 271-2
- Yuko Kawanishi (2009) "The Japanese Family Today," *Mental Health Challenges Facing Contemporary Japanese Society: The "Lonely People"*. Global Oriental.